EL CORRE DE BOU DE CARDONA

Jaume Barberà i Soler

Si ens atenim a les dades aportades per l'Ajuntament de Cardona, l'any 1972, quan va sol·licitar que el Corre de Bou fou declarat «Fiesta de Interés Turístico Nacional», la juguesca amb els bous a Cardona data de l'any 1409. No obstant això, cal ser cauts en atribuir-li aquesta antiguitat, ja que l'existència del document al qual es fa referència en l'esmentat informe no ha pogut ser comprovada.

Segons l'historiador cardoní Joan Serra i Vilaró en un dels seus treballs sobre la història de Cardona –concretament en el llibre *L'església i parròquia de Sant Miquel de Cardona* (1962)–, a l'arxiu municipal hi consta una despesa feta l'any 1500 a compte del Corre de Bou: «[…] en l'arxiu municipal hi ha constància d'una despesa feta pels cònsols de la vila l'any 1500 a obs del corre-bou d'aquell any, que ja de temps venia celebrant la vila; lo qual ens porta a la precisió de que és un costum que data, almenys, del segle XV». Malgrat no haver-se localitzat el document que recull aquesta dada, hauríem de considerar-la com a força fiable, ja que prové d'una personalitat de reconeguda solvència.

En el *Llibre del Secretariat* (1664-1682) de la comunitat de preveres de Sant Miquel hi ha unes anotacions manuscrites sobre la celebració d'un Corre de Bou, l'any 1667, per celebrar el naixement d'un fill del Duc de Cardona:

> […] i les vespres de la mateixa manera les quals acabades se feu gran corre de toros en la plasa mayor de la fira, i tots estos officis se feren gratis per havero demanat la vila a la Comunitat.

També hi trobem la primera al·lusió a un Corre de Bou celebrat amb motiu de la festa major:

> Al 17 de Novembre de 1674 se comensaren les festas de Maria Sanctíssima del Patrocini […] Dimarts al 20 de dit mes […] y després de vespres se feu corro de toros en la plasa de la Fira y fou bona insta y acudí gran número de gent tots los dies de moltes parts.

Del segle XVIII cito textualment la informació donada per Mn. Serra en el seu llibre referit anteriorment: «I el 1721, el comte de Montemar vingué a la nostra vila a visitar el regiment de Messina, que es trobava de guarnició al castell, i se l'obsequià amb un corre-bou, seguint l'antic costum a la vila».

El periòdic *El Telégrafo* diu el següent sobre la festa major de l'any 1860: «[…] *El 2º dia, por la tarde, después de vísperas, la* corrida de bous*, ganado del país*, […] *pocas*

Corre de Bou (1910).

son las personas de Cardona que no sean aficionadas a tan inmemorial costumbre».

On se celebrava el Corre de Bou? Com es feia? Les respostes també ens les dóna Serra i Vilaró en el mateix llibre:

> Jo recordo com es feia el Corre de Bou a Cardona ara fa poc menys de setanta anys. Al cap del carrer de la Fonteta hom posava un carro per obstruir el pas, que unes quantes posts a ell estacades acabaven de tapar; altre tant hom feia a les escales que conduïen a la Fira de Dalt, i amb carros i fustes, amb una mala porta, s'assegurava l'eixida de la Fira de Baix a la Fira de Dalt. A la volta que hi ha entre la Fira de Baix i el Vall hi havia l'hostal de les bèsties cornudes. Tota la Fira de Baix amb la Font, l'entrada de Casa de la Vila i les voltes de les cases eren la plaça. Els pilars d'aquests porxos eren els llocs predilectes per a burlar els bous; però, a vegades, eren tants els torejadors que voltaven el pilar, que les banyes alcançaven els homes per la cua. Al mig de la Fira hi havia els bancs dels canonges, fets amb dos pilanets de pedra sobre els quals descansava un monòlit força major, i el vuit que romania sota era el *burladero*, on es refugiaven els torejadors que no portaven més capa que la brusa. Sortejar-los servint-se de les acàcies era també un dels esplais.
>
> Els bous de Cardona eren recollits per la comarca. Les pagesies a les quals els sortia un brau indomable, en lloc de sacrificar-lo el guardaven per a la festa major de Cardona. Encara recordem de quan eren guardats a cal Morissó i, acompanyats de bous mansos, eren conduits a la Fira per a la festa. El bou mans era un element indispensable per a fer-los entrar al corral, quan no havien d'ésser matats. Actualment, com que la plaça és tan petita, tots els bous, prescindint dels mansos, saben entrar al corral.

En una altra part del llibre hi ha un paràgraf que diu: «De *Toros* ni de *Corrides de Toros*, llevat dels moderns programes de la festa major i altres rares excepcions, a Cardona no n'hi ha hagut mai. El nostre poble només fa i només feia correbou. I això de temps molt vell.»

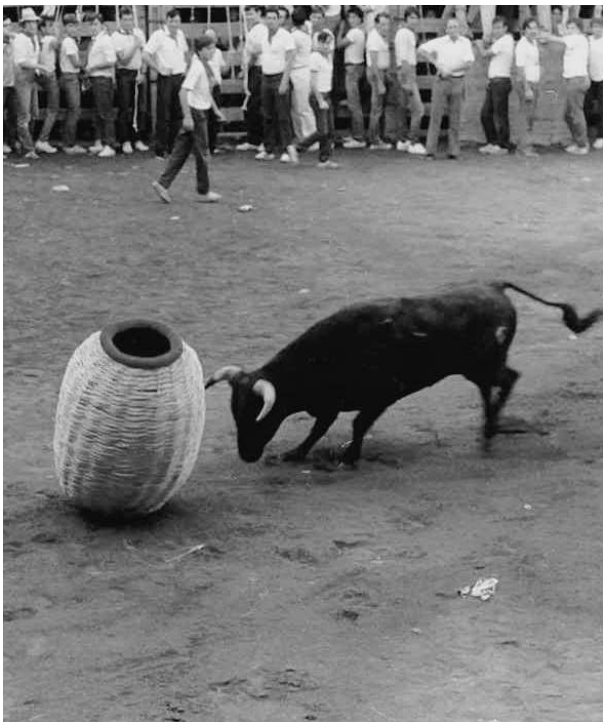

BOIXADERA

La cargolera. Anys 80.

Arribem a l'any 1887 en què apareix per part del govern espanyol el *Reglamento de 10 de Marzo sobre las Corridas de toros y novillos*. El capítol VII, que inclou les «Disposiciones generales», en l'article 84 s'expressa textualment així: «*Se prohibe dar corridas de toros, vacas ó novillos en plazas abiertas ó en calles, aun con maromas, por lo contrarias que son estas diversiones á la seguridad personal y al orden público*». Aquesta prohibició, malgrat afectar el Corre de Bou de Cardona, no aconsegueix de fer-lo canviar en les seves formes i continua celebrant-se de forma incruenta amb bous de la llaurada fins que, excepcionalment, l'any 1890, de forma totalment imprevista i espontània, és *banderilleado* i mort un bou. El Llibre d'Actes de l'Ajuntament ho cita d'aquesta manera:

> […] *se abrió la sesión dando cuenta por la presidencia del oficio de la convocatoria para tratar acerca del resultado de la corrida de bueyes que acaba de celebrarse con ocasión de ser el segundo dia de la fiesta mayor en cumplimiento de lo establecido en la condición última del pliego que rigió en la subasta para el suministro de dicho servicio del Ayuntamiento teniendo en cuenta la buena calidad del ganado que ha sido lidiado, que ha dado juego, satisfaciendo plenamente la afición del público, acuerda aprobar la corrida declarando al empresario libre de toda responsabilidad.*
>
> *Desde luego, por varios Sres. Concejales se expuso el deseo unánime del público de que sea banderilleado y muerto uno de los novillos que han de ser nuevamente lidiados en la segunda parte de la corrida de esta tarde, que ha de empezar en breve, y el Ayuntamiento despues de discutido el asunto y consultado el empresario dueño de los novillos D. Jaime Boixadera y Casahuga, quien se ofreció á ceder al Ayuntamiento uno de dichos ganados por el precio de doscientas cincuenta pesetas, para que pueda ser muerto como el público desea; acuerda la adquisición y compra de uno de los bueyes o novillos … para que sea lidiado, banderilleado y muerto por la cuadrilla que dirige Juan Borrell (a) el Muralla, en la corrida pública de esta tarde* […]

Segons sembla, doncs, per primer cop, un bou és «*lidiado, banderilleado y muerto*», a corre-cuita, a última hora, per una concessió feta pel consistori a un públic que ho

demanava, segurament coneixedor del *Reglamento* i possiblement compost, en gran part, per soldats del regiment del castell, vinguts de províncies on el costum de la *lidia* amb totes les sorts de la tauromàquia hi eren presents des de molt antic.

Com que el *Reglamento* prohibia «*las corridas de toros, vacas ó novillos en plazas abiertas ó en calles aun con maromas*», a la llarga, l'espai físic on es desenvolupava el Corre de Bou, que ocupava tota la Fira de Baix, hagué de reduir-se i millorar les tanques per no contradir les disposicions oficials. Així restà reflectit al Llibre d'Actes de l'Ajuntament en una sessió ordinària celebrada el dia 18 d'agost de 1894: «[…] *También se acordó facultar á la presidencia para la construcción de los tablados y barreras para las corridas de bueyes de la fiesta mayor, con facultad de invertir en dichas obras la cantidad de quinientas pesetas que se satisfarán de fondos municipales y con cargo al Capítulo de Imprevistos del presupuesto vigente*».

Ja tenim, doncs, la plaça quadrada amb barrreres i empostissats a tot el voltant, sostinguts, en alguns trams, per carros, aproximadament com la podem observar en fotografies de principis del segle XX.

L'any 1900, el *Reglamento* és reforçat amb una nova disposició sobre *Capeas y toros por las calles*:

> *La importante Real orden circular del Ministerio de la Gobernación de 13 de noviembre de 1900, dice así: A pesar de las diferentes disposiciones decretadas por este Ministerio excitando el uso de las Autoridades para evitar se corran por las calles de la poblaciones vaquillas en libertad ó toros encordelados y alquitranados, es lo cierto que esos espectáculos, contrarios á la cultura y al buen gusto, tienen lugar todavía en algunas localidades con lamentable frecuencia de atropellos y desgracias y á veces serias perturbaciones del orden.*
>
> *Preciso es que desaparezcan del todo tan perniciosas costumbres y que se hagan cumplir las disposiciones que las prohiben por las Autoridades todas, encargadas de velar por la seguridad de las personas y la tranquilidad del vecindario, y en su consecuencia, la celebración de espectáculos de esa índole, para lo qual pueden reclamar el auxilio de la fuerza pública siempre que lo estimen necesario: imponer los correctivos que procedan á los contraventores, entregándolos á los Tribunales en los casos en que la desobediencia implique responsabilidad criminal, y disponer se reconcentre la Guardia Civil en los pueblos donde sea costumbre celebrarse en determinados días esas incultas diversiones, para exigir el respeto á lo mandado.*

Com es pot veure, el Corre de Bou era novament amenaçat en la seva forma tradicional de celebrar-se.

Josep Mas i Margineda, capellà cardoní, describia d'aquesta manera el Corre de Bou de la festa major de l'any 1900:

> […] l'endemà, dilluns, segon dia de la festa major, á las tres de la tarda, s'fa l'Corre de bou, no *corrida de toros* sinó bous, bous de la llaurada, que saben que són més fers, més tussadors, y que posats al mig de tanta gent se converteixen en mansos anyells, perquè aquí tothom és torejador, y pera torejar se servexen de gechs vells donant colps de gech á terra y vinga xiulets y crits y agafar el bou per las banyas y pujarlo á la sala de la Casa de la vila y alsarlo en l'aire, etc. ¡Això és corre de bou, en què tothom se diverteix y tothom toreja y no s'perilla de haverhi desgracias ni s'matan caballs ni bous ni

L. MATEOS

Corre de Bou de Cardona (1915).

> arrosegan las estripas! Pera veure aquest corre de bou baixan la gent de Solsona y pujan de Súria y de Manresa y de Gràcia y de tot arreu, y regularment sen portan gran part del bou a casa seva […]

Arribats a 1901, novament es mata un bou. Del que realment succeí ens en dóna fe un treball trobat a l'arxiu de notes de Joan Serra i Vilaró; n'extreiem alguns fragments:

> A la vila de Cardona, de temps immemorial, hi ha el costum de fer corre-de-bou per la festa major. Abans, consistia en arreplegar els bous més tossuts de la comarca. El poble sol, ben sol, s'hi divertia, passada la festa, tornava els animalons a la llaurada o bé a la carniceria, si algun, per massa tossut, no servia per a la agricultura.
>
> No obstant, des que la taurofília ha progressat tant per tot arreu, que avui ja no serveixen els bous de la terra i cal fer-los venir de no sé quines bandes i perdis de no sé quines altres, als quals hom donava el nom de toreros. Aquest any, 1901, per la lleu imperícia *en el arte*, en lloc de torejar les vaques, el públic torejà els toreros.
>
> Aquest any, el corre-de-bou havia de consistir en capejar vaques, fer-los'hi tossar ninots de palla i així divertir-se; però, segurament, dirigits per aficionats forasters que hi havia uns quants del poble, amb tota la força dels seus pulmons tauròfils, cridaren a l'Ajuntament que fes matar una de les vaques, segons les regles del *arte*, a lo que gustosament s'oferiren tres no sé que s'havien estat al balcó de la presidència durant tots els dies, per no rebaixar-se a una plaça de tan baixa categoria com la de Cardona. Entre els tres, no obstant, n'hi hagué un que baixà alguns cops al *redondel*, dic mal, al quadre, quadrada és la plassa de Cardona; emperò, cada vegada es vegé precisat a *morder el polvo* per les seves francesilles, que àdhuc l'obligaren a freqüentar la farmàcia. Aquest fou el designat per a matador del *bicho*. En començar la *faena*, el públic s'indisposà contra els tres perquè volien fer retirar la colla d'*aficionados*, que durant els dos dies havien divertit l'espectacle.
>
> Una volta banderillada la vaca, comparegué l'espasa, qui, amb el seu orgull i famfarroneries tauromàtiques ja s'havia indisposat amb el públic, sense més ni més, deixant de fer ço que, em penso en diuen *pases de Muleta*, s'abraonà sobre el *bicho* travessant-li les costelles. Llavors sí que la *sangre torera* del públic es va encendre de bo de bo: els xiulets i crits de *a fuera* invadiren l'espai contra qui tan lleugerament i cobarda preterí les rúbriques, tan sagrades, del *arte*, l'*espadachín*, però, a pesar de les sorolloses protestes, volia tornar escometre la *fiera*. Llavors un paisà hi acudí donant-li una petita empenta, tan petita que ni'l féu moure del lloc, dient-li que, si no volia prendre mal, es retirés. Per por a la vaca, el paisà fugí depressa, i, en veure aquesta fugida el torero empaità el paisà amb l'espasa en actitud de traspasar-lo. En aturar-se el paisà, per creure's a prudent distància de la vaca, es girà i, adonant-se que aquell titella l'escomatia espasa en mà, clogué els punys indicant-li que s'apropés en senyal de desafiança. Reculà, poruc, el torero, llençà l'espasa a terra, per les butxaques cercà el revòlver i tingué la gran sort que tenen els covarts de no portar-ne.
>
> Aital comportament sí que ens indueix a recriminar el nostre Excm. Sor. Alcalde o, més ben dit, l'escolà d'amén de nostre cacic. ¿A on s'és vist que les autoritats no castiguin un estrany, un qualsevol, un ningú que devant de tot el poble s'atreveix a amenaçar amb aquestes armes un compatrici? Si l'autoritat no volgué fer justícia als seus paisants, ja se la sapigué prendre, sobrada, el poble.
>
> En reemprendre el fals torero *la faena* el públic esclatà amb crits d'*afuera*. No essent obeït, la plaça fou invadida i el jove es posà a apedregar el torero, qui, en vista de que no hi valien de res les vàries amenaces que els féu amb l'espasa, els escometé repartint algun cop d'eina. Sobre d'ell s'abraonaren els joves, i fou un voler de Déu que no li fes-

AMPLI
SONORITZACIONS
Oriol Marimon
93.674.23.24 - 629.783.309

Drac i diables de Montornès del Vallès

Cercaviles de foc i Correfocs
Contactes: Ramon Altimira tel. 935 723 147

sin vessar tota la *sangre torera* que es creia tenir; però sí que li donaren un bon record de la festa fent-li alguns xiribecs i clavant-li una banderilla al cap. Sort que l'agutzil els pogué prendre l'espasa quan ja li anaven a enfonsar no obstant, no pogué arribar a l'hospital amb ses pròpies cames, si bé portava una bona lliçó que segurament li serviria per no tornar mai més a amenaçar un públic.

El *bravo* no era mort encara. Agafà l'espasa un altre dels tres referits aficionats i el públic tornar a cridar *a fuera*; emperò més prudent que l'altre, va retirar-se. El públic cridà que matés la vaca, no cap dels tres toreros oficials, sinó un *aficionado* que més bé que cap altre havia treballat. La vaca ja estava aburrida i esperava la mort en un recó de la plaça, on anà l'aficionat per a matar-la. El públic protestà novament. Volia la vaca capejada al mig de la plaça i amb *pases de muleta*. Veient que ningú savia complir els deures tauromàquics, el públic agafà la vaca, la portà al mig de la plaça a pes de braços i cridà que els toreros anessin a matar-la allí; més, aquests, avergonyits, ja s'havien retirat.

Llavors el públic degollà la vaca al mig de la plaça, i per fi de festa cremà els salvavides, ninots de palla i altres atuells que havien volat al *redondel*. Cardona, setembre de 1901.

La tauromàquia oficial volia imposar-se arreu. La *Real Orden de 5 de febrero de 1908, del ministro de la Gobernación, don Juan de la Cierva* deia a l'article primer: «*Que prohiba V.S. en absoluto se corran toros o vaquillas ensogados, o en libertad, por las calles o plazas de las poblaciones, ordenado a los alcaldes, bajo su más estricta responsabilidad, cuiden de la eficacia de esta prohibición*.»

Com a conseqüència d'aquesta ordre desaparegueren correbous molt antics, com el de Vic. Cardona, però, es resistí a deixar morir la seva festa i, per tal d'evitar-ho, no tingué altre remei que acceptar les disposicions tauromàquiques de la reial ordre i adaptar-hi el secular Corre de Bou tradicional. Així ho podem constatar en els plecs de condicions per contractar la Festa Major de l'any 1911, els quals recullen per primer cop les clàusules de seguretat, la contractació de professionals per a la *lidia* i mort d'un bou el segon dia de la festa.

A partir de 1911, doncs, l'espectacle del Corre de Bou es transformà en una celebració híbrida: Corre de Bou pròpiament dit i tauromàquia oficial, forma que, amb alguns petits canvis, ha arribat fins als nostres dies.

L'aparició de la *cargolera* es produí a principis del segle XX, quan un cisteller de la vila assajà de burlar el bou ficant-se dins d'un cistell de vímet construït a tal efecte. La prova fou molt reeixida i celebrada pel públic, de manera que, des d'aquell moment, restà com a element fix del Corre de Bou.

Durant la Segona República hi hagué rumors en el sentit que alguns regidors de l'Ajuntament es qüestionaven la celebració del Corre de Bou –no sabem si anaven en contra de la seva totalitat o només d'alguna de les seves parts–, però, després d'una reacció espontània del poble demanant-ne la continuïtat, l'espectacle no sofrí cap variació.

Els anys 1936, 1937 i 1938, degut a la Guerra Vivil, no se celebrà.

Finalitzada la guerra, el Corre de Bou de la festa major de 1939 es féu en una plaça nova, l'actual, molt ben dissenyada, que es construí amb fusta de l'obaga del Rèvol, propietat de Palà de Coma.

Durant l'etapa franquista, la part anomenada «fiesta nacional» fou potenciada seguint al peu de la lletra els dictats dels cànons de la tauromàquia com a qualsevol plaça d'Espanya, encara que, sempre, alternant-se amb el Corre de Bou secular incruent.

L'any 1973, el Corre de Bou fou declarat «Fiesta de Interés Turístico Nacional».

L'any 1982, la festa cardonina incorpora un aspecte molt proper als seus orígens: es torna a córrer els bous pels carrers, a l'estil dels *encierros* de Pamplona.

Des de l'arribada de la democràcia i fins a l'any 1988, si analitzem els llibrets-programa de festa major, els pasquins i els vídeos del Corre de Bou, hi podem observar una clara tendència a l'ocultació gràfica de la intervenció de les *quadrillas* de toreros. Tal vegada podria interpretar-se com si la part de la «fiesta nacional» fes una mica de nosa a alguns polítics del consistori cardoní. I es pot interpretar d'aquesta manera perquè ja abans de l'aparició de la polèmica Llei de Protecció dels Animals (1988), aprovada pel Parlament de Catalunya, em consta que, des de l'Ajuntament, els partidaris de reconduir la festa dels bous a Cardona es plantejaven la possibilitat de fer-hi canvis profunds.

L'aparició d'aquesta Llei de Protecció dels Animals facilitava enormement la possibilitat de retornar la festa als seus orígens, o sigui al Corre de Bou tradicional, incruent. Però d'entrada no fou així. El rebuig de bona part dels cardonins a l'aplicació de la Llei i les pressions rebudes per l'Ajuntament enfrontaren el consistori cardoní amb la Generalitat de Catalunya quan, fent cas omís de la prohibició de matar els bous, durant les festes majors de 1989 i 1990, foren torejats i morts a la plaça. L'Ajuntament fou fortament multat.

A partir de 1991, un cop sabuda la resolució del Parlament en el sentit de no modificar la llei, malgrat les fortes tensions, aquesta s'acabà acatant i la festa s'ha anat celebrant sense el sacrifici públic dels animals, any rere any.

El Corre de Bou cardoní, però, necessita canvis; gairebé tothom ho creu així. Cal imaginació per fer-lo més atractiu, sobretot per als espectadors, ja que els nois i noies que baixen a la plaça, o sigui, els que «van a les cordes», com diem els cardonins, continuen gaudint, com sempre, corrent el bou.